

ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการ ดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ผู้วิจัย

พัชรี ดินฟ้า¹

บทคัดย่อ

ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ ประเพณีความเชื่อแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการเมืองการปกครอง และศึกษากลไกการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการเผยแพร่ประเพณีความเชื่อการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ แก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ และการเผยแพร่พิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ

วิธีการดำเนินการวิจัยและเก็บข้อมูล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจัดอบรมเชิงปฏิบัติการศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ ให้แก่ประชาชนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการ ห้างร้าน และนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่ตำบลปากน้ำโพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ใช้แบบสอบถาม และจัดอบรมเชิงปฏิบัติการศึกษากลไกการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ใช้สถิติเชิงพรรณนา คือ การแจกแจงความถี่ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง การวัดการกระจาย

ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในปัจจุบัน ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ในด้านเศรษฐกิจ โดยพ่อค้าประชาชนมีรายได้จากการขายของฝากและของที่ระลึก ทำให้เกิดการสืบทอดและสืบสานวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อการแห่เจ้าพ่อ-

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนประจำจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ปี 2555

เจ้าแม่ปากน้ำโพ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เกิดกิจกรรมการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนปากน้ำโพ อนุรักษ์และปฏิบัติ ตามแบบแผนประเพณีที่ชุมชนกำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง และมีการถ่ายทอดสิ่งที่ดึงดูดใจแก่นุชนรุ่นหลัง โดยการจัดให้มีการแห่ขบวนเจ้าพ่อ-เจ้าแม่รอบปากน้ำโพในเทศกาลตรุษจีนทุกปี การเผยแพร่ประเพณีความเชื่อการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่น มีวิธีการโดยการปลุกฝังความเชื่อที่ถูกสั่งสอนและสั่งสมมาจากบรรพบุรุษที่มีต่อประเพณีความเชื่อการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ การเผยแพร่พิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ ในรูปพิธีกรรมแบบนามธรรม เผยแพร่โดยผ่านทางร่างทรงเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ส่วนแบบรูปธรรม เผยแพร่โดยผ่านทาง การประกอบพิธีกรรมไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ และขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ องค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ คือ ในงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพของทุกปี จะมีคณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ เป็นผู้รับผิดชอบการจัดงานแห่ มีการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐบาลและพ่อค้าประชาชนในชุมชนปากน้ำโพ จัดประชุมคณะกรรมการจัดงานเพื่อระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในการบูรณาการการวางแผนการจัดงานและจัดสรรทางงบประมาณ มีการสรรหาผู้สนับสนุนในการจัดงาน มีการกระจายความรับผิดชอบในการจัดงาน เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ

คำสำคัญ : ประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ABSTRACT

This research aims to study the knowledge exchange process between the Chinese-Thai population and the local community in Paknampho district. The study focuses on the Paknampho Chinese God Festival which influences the Chinese-Thai population in economic aspect, social aspect, local art and cultural, along with local politics and government. The researcher also studied about social management mechanism which has a social organization connects the Chinese-Thai population and the local community in Paknampho Chinese God Festival.

The research used the method to Qualitative Research. training seminar to study the knowledge exchange process between the Chinese-Thai population and the local community in Paknampho district and training seminar The study group are local people, government sector and local entrepreneur in Pakampho, Muang district, Nakhonsawan. Research is using

the Descriptive Statistics which aims to explain only the study group's information without concerning the other group of population. The methods are frequency distribution, measures of central tendency (Mean, Median, Mode) Measure of Dispersion

The research found of the people think that Paknampho Chinese God Festival influences the Chinese–Thai Population in Nakhonsawan especially in economic aspect because the local entrepreneurs have a good chance to sell the goods and souvenirs. that they got the information about the festival from the advertisement board. that Paknampho Chinese God Festival which influences the Chinese–Thai Population in the art and cultural aspect and promote the tourism. The conclusion from the information above is that the study groups think that the Paknampho Chinese God Festival influences the Chinese–Thai Population in Nakhonsawan in the art and culture aspect. The festival should organize by the committee cooperate with the local government sector and local entrepreneur. The Festival has an impact on the Paknampho population because it is a well-known festival which continues the beautiful culture from the ancestor to the new generation.

Keywords : Paknampho God Festival which influences the Chinese–Thai Population in Nakhonsawan

บทนำ

ปากน้ำโพเป็นชุมชนที่อยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ ด้วยทรัพยากรทางน้ำ เป็นที่ราบลุ่มน้ำห่างจาก กรุงเทพมหานครขึ้นไปทางเหนือประมาณ 237 กิโลเมตร ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย อันเกิดจากแม่น้ำปิงบรรจบกับแม่น้ำน่าน (แควใหญ่) ที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัด นครสวรรค์ ในอดีต จังหวัดนครสวรรค์เป็นที่ รู้จักกันในนามเมืองนครพิงค์ เมืองซอนตะวัน เมืองปากน้ำโพ เมืองสี่แคว (วิจิต สิงห์ทอง, 2534 : 45) เคยเป็นศูนย์กลางการค้าทางน้ำ แห่งหนึ่ง อาศัยการขนส่งทางเรือเป็นหลัก และ ตามด้วยรถไฟ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 การขยายตัวทางการค้าทำให้ชาวจีนหลั่งไหลเข้ามาค้าขายแรงงาน และประกอบการค้าต่างๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ มากขึ้น และได้ย้ายศูนย์กลางการค้าจากฝั่ง ตะวันตก คือ ฝั่งแม่น้ำน่านมาเป็นฝั่งตะวันออก ของแม่น้ำเจ้าพระยา หรือเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบัน คือ ตลาดปากน้ำโพ ในปี พ.ศ.2447 มีจำนวน ชาวจีนในจังหวัดนครสวรรค์ประมาณ 6,000 คน ในขณะที่ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) มีจำนวนชาวจีน ประมาณ 10,000 คน จำนวน คนจีนในมณฑลนครสวรรค์ จัดว่าอยู่ในอันดับ 3 รองมาจากกรุงเทพมหานคร และภูเก็ต (สุภรณ์ โอเจริญ, 2535 : 19) ส่วนใหญ่เป็น ชาวจีนแต้จิ๋ว รองลงมาคือจีนไหหลำ แคะ และ กวางตุ้ง

แม้ว่าชาวจีนจะเป็นชนชาติหนึ่งที่มีวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมต่างไปจากคนพื้นถิ่นที่เป็นชาวไทย แต่ความเป็นพุทธศาสนิกชนด้วยกัน ทำให้ชาวจีนมีแบบแผนชีวิตที่กลมกลืนกับวิถีชีวิตชาวไทย ทั้งนี้อาจมีส่วนที่แตกต่างกันออกไป เช่น ความเชื่อและการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งชาวจีนส่วนใหญ่มักยังคงปฏิบัติอยู่อย่างเคร่งครัด และปลูกฝังให้ยึดมั่นในความเชื่อต่างๆ ในตำนานเรื่องของจิตวิญญาณ เทพเจ้า หรือความร่ำรวยของโชคชะตา รวมทั้งชอบที่จะแสวงหาโชคลาภในชีวิต รวมทั้งเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดพิธีกรรม และจัดทำเป็นประเพณีสืบทอดกันมา เช่น ประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ในเทศกาลตรุษจีนเป็นประจำทุกปี สืบเนื่องมาจากระหว่างปี พ.ศ.2460-2462 เกิดโรคห่า (อหิวาตกโรค) และโรคฝีดาษ โรคดังกล่าวได้ระบาดไปทั่วชุมชนปากน้ำโพ ทำให้ได้รับความเดือดร้อนมีผู้เจ็บป่วยล้มตายเป็นจำนวนมาก ขณะนั้นวิทยาการการแพทย์ยังไม่เจริญก้าวหน้า ชาวบ้านจึงพึ่งหมोजีน (ซินแส) แต่ไม่สามารถหยุดโรคระบาดได้ บางครอบครัวที่มีคนในบ้านเป็นโรคห่าได้ใช้น้ำปูนใสทาพื้นห้องเพื่อฆ่าเชื้อโรค และแยกผู้ป่วยออกต่างหาก เมื่อเกิดโรคห่าตายกันมากชาวบ้านจึงหาที่พึ่งจากเทพารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่มีอยู่ประจำทุกหมู่บ้านทั่วไป และได้มีเหตุบังเอิญ ซึ่งได้มีชาวบ้านมาบนบานต่อเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ ขอให้ปัดเป่าโรคภัยให้หายจากหมู่บ้าน และได้ทำการเชิญเจ้าเข้าทรงเพื่อทำพิธีการรักษาโรคด้วยการเขียน “ฮู่” หรือ “กระดาษยันต์” แล้วนำไปเผาไฟใส่ น้ำดื่มกินปรากฏว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ โรคภัยต่างๆ ที่ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนนั้นได้หมดการระบาดลง ผู้คนปราศจากโรคภัย จนเป็นที่เลื่องลือถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อ-เจ้าแม่

ปากน้ำโพ ดังนั้นชาวปากน้ำโพจึงร่วมกันอัญเชิญเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ จากศาลแควใหญ่หรือศาลเทพารักษ์ในปัจจุบัน มาแห่รอบตลาดเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตครอบครัวในช่วงตรุษจีนเป็นประจำทุกปี

การแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ มีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกิดจากกลุ่มคนที่มีความเชื่อในเทพเจ้าหรือเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ที่สถิตอยู่ในศาลเจ้าในปัจจุบันศาลเจ้าที่มีอยู่ในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ มีอยู่ 2 แห่ง คือ ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์ และศาลเจ้าแม่หน้าผา ที่สร้างขึ้นมาจากผู้ที่มีความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์และความเชื่อในเทพเจ้า และเพื่อใช้เป็นสถานที่กราบไหว้สักการะให้เกิดความเป็นสิริมงคล หรือใช้เป็นที่บนบานศาลกล่าวให้บันดาลในสิ่งที่ขอไว้ประสบความสำเร็จในทุกๆ ประการ จึงทำให้เกิดการสะสมความเชื่อ ทั้งนี้จึงได้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่มีความเชื่อในเทพเจ้า และเคารพบูชา ดังเช่นประเพณีเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในเทศกาลตรุษจีน

ประเพณีเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ในปัจจุบันมีผลต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการเมือง การปกครองมากขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในมุมมองด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการเมืองการปกครอง ตลอดจนกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ และศึกษา

กลไกการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลาง ทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชาวไทยเชื้อสายจีน กับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ ประเพณีความเชื่อ แห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการเมืองการปกครอง

2. ศึกษากลไกการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นใน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการเผยแพร่ประเพณีความเชื่อการแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ แก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ และการเผยแพร่พิธีกรรมการแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประเพณีแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่ในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

2. ขอบเขตด้านประชากร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชากร คือ คณะกรรมการศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม ประชาชนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการ ห้างร้านค้า ในตำบลปากน้ำโพ จำนวนทั้งสิ้น 150 คน

3. ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาประกอบด้วย

3.1 ศึกษากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ ประเพณีความเชื่อ แห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการเมืองการปกครอง

3.2 ศึกษากลไกการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการเผยแพร่ประเพณีความเชื่อการแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ และการเผยแพร่พิธีกรรมการแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ

วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

1. วิธีการดำเนินการวิจัย และสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

1.1 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการศึกษาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ ให้แก่ประชาชนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการ ห้างร้านค้า และนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ

ภาพประกอบ 1 อบรมเชิงปฏิบัติการศึกษาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เมื่อวันที่เสาร์ที่ 18 สิงหาคม 2555 ณ อาคารบรรณาราชนครินทร์ ชั้น 8 ห้องแก้วประพาฬ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ภาพประกอบ 2 อบรมเชิงปฏิบัติการศึกษาการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ เมื่อวันที่พุธที่ 20 กุมภาพันธ์ 2556 ณ ห้องประชุมบุญชู โรจนเสถียร สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

1.2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่ตำบลปากน้ำโพ ด้วยวิธีการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เจาะลึกประชาชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ คณะกรรมการศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม นครสวรรค์ และหน่วยงานราชการในตำบลปากน้ำโพ

1.3 จัดอบรมเชิงปฏิบัติการศึกษากลไกการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในประเด็นการแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ ให้แก่ประชาชนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการ ห้างร้าน และนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ

ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สร้างเครื่องมือและหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ ได้ดังนี้

1.1 แบบสอบถาม หมายถึง ชุดของข้อคำถามหรือข้อความเฉพาะเรื่องให้ผู้วิจัยต้องการ เพื่อให้ผู้ที่ถูกถาม ตอบคำถาม ส่วนมากเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความคิดเห็น หรือความรู้สึกนึกคิด บุคลิกภาพ ค่านิยมและทัศนคติของผู้ตอบมีลักษณะ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

1.2 แบบสัมภาษณ์ หมายถึง แบบบันทึกคำถาม คำตอบสำหรับการสนทนาหรือการซักถามที่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ซึ่งมีลักษณะ คือ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

2. เทคนิคการวิเคราะห์และแปลผลขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้วิธีการทางสถิติเป็นวิธีการในการวิเคราะห์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

2.1.1 สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) การวิจัยที่มุ่งหมายเพื่อการบรรยายข้อมูลตัวอย่างหรือประชากรโดยไม่อ้างอิงไปถึงประชากรใด สามารถเลือกใช้สถิติบรรยายได้ ดังนี้

1. การแจกแจงความถี่
2. การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง
3. การวัดการกระจาย

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิควิธีการที่เรียกว่า การจำแนกกลุ่มข้อมูลเชิงคุณภาพ การวางแผนการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยควรจะมีการวางแผนก่อนโดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยว่าในแต่ละวัตถุประสงค์ของการวิจัยจะทำการวิเคราะห์ได้อย่างไร ควรจะจัดกระทำข้อมูลอย่างไร และใช้ค่าสถิติใดช่วยในการหาคำตอบตามวัตถุประสงค์นั้น

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ผลการศึกษาระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ ประเพณีความเชื่อแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านเศรษฐกิจ พบว่า ประเพณีความเชื่อแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพกับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านเศรษฐกิจ มีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำเอาทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างสูงสุด โดยเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึกซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมซื้อเป็นของฝากจากจังหวัดนครสวรรค์ เช่น ขนมเบี๊ยะ

นมสด (ขนมโมจิ) ลูกชิ้นปลากราย กุนเชียง มีชื่อทั้งกุนเชียงหมู และกุนเชียงไก่ แหนมเนื้อ น้ำผึ้ง ผลิตภัณฑ์ข้างแกะสลัก เครื่องจักสาน เครื่องประดับเพชร-ทอง ผลิตภัณฑ์หินอ่อน ที่ผลิตเป็นของที่ระลึก เช่น แจกัน ที่เขี่ยบุหรี่ ก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราทั้งของไทยและต่างประเทศ เนื่องจากในช่วงจัดงานประเพณี แห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ มีนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศมาท่องเที่ยวในงาน เช่น ชาวจีน ชาวญี่ปุ่น ชาวอังกฤษ ฯลฯ เกิดธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นรายได้ที่กระจายไปสู่พ่อค้า ประชาชนในชุมชนปากน้ำโพ อย่างกว้างขวาง นอกจากร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม มีรายได้แล้ว รถโดยสารประจำทาง รถสามล้อรับจ้าง รถจักรยานยนต์รับจ้าง ก็มีรายได้จากนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาล แห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ มีบทบาทในการสร้างงาน สร้างอาชีพกับประชาชนในชุมชนปากน้ำโพ ได้แก่ การจ้างแรงงานในโรงแรม ร้านค้า ร้านอาหาร

ผลการศึกษาประเพณีความเชื่อแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ กับผลที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านสังคม และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ที่เป็นประเพณีที่มีคนรู้จักทั่วไป ทำให้เกิดการสืบทอด และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อการแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เกิดกิจกรรมการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนปากน้ำโพ อนุรักษ์และปฏิบัติตามแบบแผนประเพณีที่ชุมชนกำหนดไว้ได้อย่างต่อเนื่องและมีการถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามให้แก่อนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดให้มีการแห่ขบวนเจ้าพ่อ-เจ้าแม่รอบปากน้ำโพในเทศกาล

ตรุษจีนทุกทุกปี ความเชื่อการแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ในปัจจุบันที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนในด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น พบว่า เกิดกิจกรรมการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนปากน้ำโพ ที่อยู่ในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาของแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ได้แก่ การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และความเป็นไทย ทำให้เกิดกิจกรรมการร่วมมือกันในการแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ โดยการส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยวในงานประเพณีการแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ จัดสถานที่สำหรับตั้งศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ จัดระบบคมนาคม การจราจรและขนส่ง มีแผนการจัดจราจรและอำนวยความสะดวกด้านจราจร งานตรุษจีน ติดตั้งระบบไฟฟ้าสาธารณะ และดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการป้องกันและลดปัญหามลพิษจากขยะมูลฝอย โดยจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาทำความสะอาดทั้งในงานและบริเวณรอบงานแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ เทศบาลนครนครสวรรค์ยังมีแนวทางการพัฒนา ด้านส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค สิทธิ เสรีภาพของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนปากน้ำโพจัดตั้งคณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ หรือถ่าหนึ่งทุกปี โดยคณะกรรมการจัดงานมีสิทธิ เสรีภาพ ในการวางแผนและการดำเนินงาน ทั้งการจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดงานประเพณีแห่งเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ โดยเทศบาลนครนครสวรรค์จะสนับสนุนและมีส่วนร่วมในงานทุกปี

2. ผลการศึกษาภาคีการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการเผยแพร่ประเพณีความเชื่อการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ พบว่า การปลูกฝังความเชื่อที่ถูกสั่งสอนและสั่งสมมาจากบรรพบุรุษที่มีต่อประเพณีความเชื่อการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ แก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ ถ้าเรามีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ตลอดจนเคารพนับถือเจ้าและเทพเจ้า โดยมีความเชื่อว่ามีผลที่สะท้อนกลับมา คือ สิ่งที่เราเคารพสักการะนั้นจะบันดาลสิ่งที่เราต้องการให้กับผู้เคารพบูชาตามความประสงค์ ความปรารถนาทุกประการที่ต้องการ ทำให้จัดเป็นกลไกทางสังคมที่ควบคุมพฤติกรรมและกำหนดให้มีความเชื่อในเรื่องประเพณีความเชื่อการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพที่สืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลการศึกษาภาคีการจัดการทางสังคม โดยมีองค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการเผยแพร่พิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ พบว่า มีการแถลงข่าวจัดงานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่สื่อมวลชนทุกปี โดยผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลนครนครสวรรค์ ร่วมกับคณะกรรมการเจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์สืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมและร่วมกันยกระดับ

ประเพณีตรุษจีนนครสวรรค์ซึ่งร่วมกันจัดมากกว่า 100 ปี ให้เป็นกิจกรรมระดับนานาชาติและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของตำบลปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางมากขึ้น

การส่งเสริมให้ชุมชนชาวปากน้ำโพเป็นศูนย์รวมแหล่งความรู้เรื่องประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ โดยมีคณะกรรมการจัดงานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ และคณะกรรมการบริหารศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์และเจ้าแม่ทับทิม (แควใหญ่) มีส่วนในการช่วยปลูกฝังส่งเสริมประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในรูปแบบต่างๆ เช่น การเป็นวิทยากรอบรมเรื่องประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพให้หน่วยงานทางราชการและเอกชน ทั้งในและนอกชุมชนปากน้ำโพ หรือมีเจ้าหน้าที่ประจำศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์และเจ้าแม่ทับทิม (แควใหญ่) เพื่อสอนและสาธิตพิธีกรรมไหว้เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพที่ถูกวิถีให้แก่ประชาชนที่มาไหว้เจ้าที่ศาลนี้

ภาพประกอบ 3 งานแถลงข่าวการจัดงาน “97 ปี มังกรแดนสวรรค์” สานตำนานตรุษจีนปากน้ำโพ” เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2556

การเผยแพร่งานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ โดยใช้สื่อของรัฐและเอกชน จัดสรรช่องทางและเวทีในการเผยแพร่ ได้แก่ การเผยแพร่ผ่านทาง social network ผ่านทางเว็บไซต์ต่างๆ เช่น ประชาสัมพันธ์จังหวัด Facebook และเผยแพร่ผ่านทางรายการทีวี เช่น

เช้านี้ที่หอมขิด, เทยเทียวไทย, รายการช่อง kctv ช่อง 16 นครสวรรค์ และ ข่าว 7 สี ถ่ายทอดสด ในวันงานแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ หรือเผยแพร่ผ่านทางวารสารและหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ภาพประกอบ 4 เว็บไซต์ต่างๆ ที่ใช้เผยแพร่งานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ

การเผยแพร่พิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพแก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ มีวิธีการ 2 รูปแบบ คือ

1. พิธีกรรมแบบนามธรรม เผยแพร่โดยผ่านทางร่างทรง เจ้าพ่อเทพารักษ์ เจ้าพ่อกวนอู เจ้าแม่ทับทิม พิธีกรรมการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ มีวัตถุประสงค์เพื่อเซ่นไหว้เทพเจ้าหรือเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ เพื่อความเป็นสิริมงคล บัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกไปจากบ้านเรือน ร้านค้า ซึ่งมีความเชื่อจะมีโชคลาภการค้าขายเจริญรุ่งเรือง

2. พิธีกรรมแบบรูปธรรม เผยแพร่โดยผ่านการประกอบพิธีกรรมไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ และขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ประชาชนที่มาประกอบพิธีกรรมไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ จะมีคณะกรรมการบริหารศาลเจ้าหรือเจ้าหน้าที่ประจำศาลเจ้ามาคอยแนะนำสาธิตพิธีกรรมไหว้เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพที่ถูกต้องวิธี เช่น แนะนำเรื่องอาหารและเครื่องเซ่นไหว้เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ เครื่องแต่งกายของผู้มาประกอบพิธีไหว้เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ เป็นต้น

ภาพประกอบ 5 พิธีกรรมไหว้เจ้าที่ศาลเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ

ภาพประกอบ 6 ขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในช่วงเวลากลางคืน

ภาพประกอบ 7 พิธีกรรมขบวนแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพในช่วงเวลากลางวัน

การทำงานขององค์กรกลางทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชาวไทยเชื้อสายจีนกับชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ พบว่า มีคณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพเป็นผู้รับผิดชอบการจัดงานแห่ มีการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐบาลและพ่อค้าประชาชนในชุมชนปากน้ำโพ จัดประชุมคณะกรรมการจัดงานเพื่อระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในการบูรณาการการวางแผนการจัดงานและจัดสรรทางงบประมาณ มีการสรรหาผู้สนับสนุนในการจัดงาน มีการกระจายความรับผิดชอบในการจัดงาน เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดขบวนการแสดงเข้าร่วมในขบวนแห่ อีกทั้งให้บุคคลจากภายนอกชุมชนปากน้ำโพเข้ามามีส่วนร่วมในการออกร้านขายของและมีมหรสพต่างๆ มากมายเพื่อให้ประชาชนทั่วไป

ได้ชม ในการจัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เช่น เทศบาลนครนครสวรรค์ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครสวรรค์ มูลนิธิปากน้ำโพประชานุเคราะห์ ตำรวจภูธรนครสวรรค์ สำนักงานประชาสัมพันธ์ประจำจังหวัดนครสวรรค์ มูลนิธิเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ สมาคมไหหลำนครสวรรค์ ชมรมโรงแรมจังหวัดนครสวรรค์ คณะมัณฑนศิลป์ เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ สมาคมสิงโตทองฮากกา คณะสิงโตปักกิ่งนครสวรรค์ สมาคมส่งเสริมดนตรีเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ โรงเรียนนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา โรงเรียนดนตรีปากน้ำโพ โรงพยาบาลรวมแพทย์ โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ โรงพยาบาลศรีสวรรค์ ฯลฯ

ภาพประกอบ 8 การประชุมของคณะกรรมการจัดงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ครั้งที่ 14/2554-2555 (29 สิงหาคม 2554) ณ ศาลเจ้าแม่หน้าผา จังหวัดนครสวรรค์

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เพิ่มเติม งานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ แก่ชุมชนท้องถิ่นในตำบลปากน้ำโพ

2. ควรศึกษาและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน ในประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ

3. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการงานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ ทั้งในด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่น หน่วยงานราชการ ห้างร้านค้า และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ เพื่อนำไปสู่การพัฒนางานประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพให้ดีขึ้น

บรรณานุกรม

- ชนิษฐา ดันติพิมล. การศึกษาประเพณีการไหว้เจ้าปู่กุดเป่ง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด : การวิเคราะห์เชิงพื้นที่นิยม. ร้อยเอ็ด : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ม.ป.ป.
- คณะกรรมการจัดงานเจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ. ประวัติประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำ. (แหล่งที่มา). : <http://www.nakhonsawan2001.tripod.com>. (8 ธันวาคม 2555)
- จันทิรา แกมขุนทด. ศึกษาประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีน ในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต. ภูเก็ต : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2544.
- จิตรา ก่อนันทเกียรติ. สารน่ารู้ “สารพัดมงคลวันตรุษจีน”. (แหล่งที่มา). : <http://www.share.psu.ac.th/blog/moo-moo/4739>. (8 ธันวาคม 2555)
- ฉลอง พันธุ์จันทร์. มนุษย์กับความคิด. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.
- ชาญเวช อ่องทิพย์ และคณะ. ชุมชนเมืองปากน้ำโพ. (แหล่งที่มา). : http://www.chaiwbi.com/Odrem/web_children/2548/52/5201/index.html. (27 มีนาคม 2556)
- ดาลัย อนุตรังกุล. วัฒนธรรมจีน. (แหล่งที่มา). : <http://nsm.go.th/info.asp>. (8 ธันวาคม 2555)
- นงลักษณ์ ธรรมชูโชติ. ความเชื่อและบทบาทประเพณีล้างเท้าพระ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยรามัญ ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. สมุทรสาคร : สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสาคร, ม.ป.ป.
- นพรัตน์ พบลาภ และคณะ. ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่อชุมชนท้องถิ่นในภาคกลาง. สมุทรสาคร : สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตสมุทรสาคร, 2553.
- ประกอบ คุณารักษ์. ศึกษาารูปแบบการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง. ฉะเชิงเทรา : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2553.
- ปาริชาติ สุขเกษม. ประเพณีที่สำคัญของชาวบ้านปากน้ำโพ. (แหล่งที่มา). : <http://www.chaiwbi.com/2552student/ms5/d525602/wbi/525606/index.html>. (27 มีนาคม 2556)

วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม. การวิจัยแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม : กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชน อนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ตาชาวกะเลิง ตำบลคำเตย อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. นครพนม : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2551.

วัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์. การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษา การบริหารจัดการประเพณีสลากภัตของหมู่บ้านหนองไทร ตำบลเขาชายธง อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์. จังหวัดนครสวรรค์ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติภาคเหนือ, 2551.

สุชาติ แสงทอง. ประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ. นครสวรรค์ : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏนครสวรรค์, 2542.

_____. ความเป็นอยู่และประเพณีจีน. นครสวรรค์ : แสงศิลป์การพิมพ์, 2542.

สุภรณ์ โอเจริญ และคณะ. มอญในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2541.

สุภางค์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

สุริยา บรรพลา. พิธีกรรมเลี้ยงผี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2544.

สัมพันธ์ จากถิ่นขจรไกล. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้. (แหล่งที่มา) : <http://kminbusiness.wordpress.com>. (27 มีนาคม 2556)